

Prosa i

Incipit liber tertius

Prosa prima

Monachus

Hsum volucer deside-
rans rursus ex te audi-
re verbum super cōso-
latione peregrini. so-
licitā em sup hec auu-
ditatē ex puigili cordis mei cura q̄
te loco tēpore q̄ preuenit intelligis
Volucer. Spes vt dixi mona-
che solatur eum cōfugiens ad deū
tanq̄ ad thronum gratie. ad tem-
plū et aram misericordie. ad arcas
federis. ad libertatis asilum. ad fir-
mā petram. et solidum litus. **N**a-
tura siquidem ita videm⁹ institutū
vt debili⁹ innitit⁹ fortiori. sicut vi-
tis vlmō. edera quēcui. naufragus
tabule puerulus matri. Solat ipm
preterea scriptura sacra reuelans
decursum mundani regiminis a pri-
ma voluntate liberrima cui nostra
cōformis esse debet. Quēadmodū
vero per spez vis irascibilis. sic per
huiusmodi conformitatez rationa-
lis ordinatur et ex cōsequenti concu-
piscibilis dum ita fuerit cōformis et
subdita q̄ ipius et dei sit vnū velle
et vnū nolle quod amicitie pprium
est. videns autē q̄ irascibilis p̄ im-
patientia cōturbat. et per ignoran-
tia seducit⁹ rationalis. Deinceps igitur
oplebit⁹ sermo sup impedimen-
tis hmoi tollendis p̄mū p patienti-

certi

xx

am. altez per doctrinā vbi nōnulla
que in priorib⁹ dici potuerant inse-
rent. **M**onachus. Placet qd̄ di-
cis qm̄ ⁊ dictoz recordationē sum-
mariā et dicendoz lucidū ordinēz
tradis. **V**olucer. Locutus⁹ er-
go de cōsolatione per patiētiā recte
mibi videor id agere si de modera-
mine zeli inchoauē. habz itaqz ze-
lus inter passionēs vehemētiā mul-
tam. Audi sapientē dura sicut infer-
n⁹ emulatio. Prefert insup sibi spe-
ciē iustitię quo fit efficacior ad no-
cendū dū deuiat. Quid em̄ efficaci⁹
ad nocendū q̄ familiaris inimic⁹.
et q̄ demoniū meridianū qd̄ in an-
gelū lucis se transfert. Porro zel⁹
et si qñqz significat inuidiam. qñqz
odiuū. aliqñ imitationem. vtemur
hic zelo. put est desiderii vehemēs
quo quis incitat⁹ ea tollere que rei
sibi dilecte videntur aduersa. Sic
homo zelat pro vxore ne mechus
abstat⁹ ea et hinc zelotypia. mater
p̄ filia ne violetur. iustus p̄ domo
dei volens ab ea tollere quicquid
viderit scādaloz. **U**nde illud est. ze-
lus domus tue comedit me. Cuius
recordati sunt discipuli xp̄i dū efce-
ret vendentes et ementes de tēplo
seu domo dei. Zelū hūc vltimū lau-
dauit q̄ dixit nullū esse deo acceptū
sacrificiū q̄ zelū aīaz. Ne qd̄ si co-
mitem⁹ ipm̄ beniuolentia discretio et
cōstātia. q̄ tria si deserat aut cōtēnat
zel⁹. recte cōpaueris ipm̄ gladio bi-
cipiti in manu furiosi. igni rursus ⁊
fulmini sine obice puagati.

Metrum primum

Primum metrum tertium

Regens flamma rapax libera si manet
Mox suprema domus puolitans vorat
Quo plus absque modo torrida canduit
Estas fulguribus crebrius micat
Elusus quod vapor dissipat infima
Est igni similis zelus et estuat
Intus cor stimulans quo vehementior
Incumbit cohibere fac teneat modum
Collidunt in eo se pariter duo
Affectus nimium singulus improbus
Hinc impellit amor hinc furit odium
Zelus nam quia rem diligit et colit
Ledi non pariter protinus incitus
Ira corripitur recta nec inspicit
Odit persequitur nec requiem capit
Fingit iustitiam tendit in ardua
Supra posse ferox frangitur et ruat
Secum multa trahens que pereunt simul

Secunda prosa tertii

Monachus

Nonne zelus excusat o volucer pro
pter intentionem boni finis etiam si le
serit ut dum vult tollere scanda
la a domo dei satagens ab hominibus
vel hereses corrigi. vel symoniam abijci.
vel tyrannidem compesci. nonne suffra
gatur sibi verbum christi Si oculus tuus
qui est intentio fuerit simplex totum cor
pus tuum lucidum erit? Volucer. Qu

Libri tertii

disti christum alibi dicentem. Ecce
venit hora et nunc est ut omnis
qui interficit vos arbitretur
se obsequium prestare deo. quis
tamen dixerit quod hec intentio reddi
deat occisores martyrum absque
noxam? Quid quod iudeos ma
gis excecavit quam zelus legis
antique quam putabant christum
subvertere velle? De quibus
apostolus testimonium perhi
beo eis quod zelum habent sed non
secundum scientiam. Proinde multos
inuenimus ex hereticis etiam hac
tempestate quos sefellit talis
zelus tollendi scandala a do
mo dei per hanc aut illam pre
dicandi viam. Hinc hereses
contra primum romane eccle
sie quod sine ea stat salus. contra
dotationes universalis eccle
sie quod sunt ut venenum effusum
super eam. omnis quod symonie
officina. contra prelatorum sta
tum splendidum et amplum fa
miliam quod a secularibus eripi
possunt eis omnia. Contra re
ligiosorum observantiam quod ad
uersantur libertati legis christi et
estimant questum pietatem. Con
tra omnem generaliter presu
dentiam quod nullus prescit. nul
lus existens in peccato morta
li iuste dominatur neque prelatum est
neque sacerdos quoniam in cha
ritatis radice fundatur ut di
cunt titulus presidentie et ita

Prosa scda.

de plurimis **D**um enim displicue-
rūt mores suborti sunt errozes. da-
mnatus est preterea status quādo
displicēs in eo cernebat̃ abusus ex
ēplo medici stulti destruētis sibiectū
dum conat̃ expellere morbum. **C**e-
terum reminiscaris velim eoz̃ que
dies hesternā differuit super turba-
tione iudicij rationis. **A**ddit adue-
na noster exemplum aliud ⁊ id pla-
ne crebro. **E**xperimur ait sepius nō
nullos qui vigilantes loquūt̃ur si-
milis somniantibus nihil pene dicē-
tes quod sibi cohereat. hāc passio-
nem frenesim medici. vulgus fanta-
siam vel rcueriā gallice resuerie de-
nominat. **C**uius causa est quia fan-
tasmatibus rerum intus occurran-
tibus vtuntur pro veris rebus ad
extra positis quēadmodum somni-
antes presertim illi quos exercere
opera vigilantium compertum est.
qui cum expergefacti fuerint inueni-
unt se deceptos in aliquo suo iudi-
cio q̃ntūcūq; visi fuēint in somnijs
velut in vigilia se gessisse. **P**rofecto
non dissimiliter euenit aliquib⁹ ve-
hēmēter affectis et passionatis qđ
in vigilia sensibus apertis patiunt̃
aliquid simile dormientibus. **S**unt
enī consopiti et soporati vel debzia-
ti passionū radicatarū fumositati-
bus que licet eo tunc sibi videāt̃ur
sapientes et virtuosī vt vel libera-
les vel magnanimi vel humiles vel
valde zelātes rēpublicā. vextū cel-

xxi

santib⁹ huiusmodi passionib⁹ intue-
tur in vigilia virtutis et veritatis
se quasi sōniasse et in aliquo semet
īpos notabiliter sefellisse. **N**empe qđ
bus erat ex aliqua parte sopitum
rationis iudiciū adeo qđ nullis
clamoribus ex aduerso mouen-
tibus possent aut vellēt expergisci
nec suadentibus obedire. **C**ur ita
nisi qđ simulacra virtutū int⁹ fabri-
cata p̃ veris virtutibus amplexā-
tur in somnio vanitatis? vbi menti-
tur iniquitas sibi dicens zelum esse
qui furor est. iusticiam que crudeli-
tas est. correctionē que diffamatio
est. prudentiam que calliditas est.
et ita de ceteris. **S**ic ira. sic inuidia.
sic odium. sic amor in excellentia iu-
diciū rationis offuscant. consop-
piunt et excecant qđ diu durauerint.
Durant vero qñq; plus quādoq;
minus pro varijs hominum mori-
bus pro consuetudine. pro comple-
xione. pro occasionibus datis aut
acceptis. **O**diunt et refugiunt qui
hac spiritali frenesi laborant repre-
hendi sicut litargic⁹ expergisci. sper-
nunt aliorum consilia. nempe qui
plus alijs sapere saltem in hac sua
re acutius qđ circumspicere diffini-
tum apud se retinēt. **E**os preterea
qui se non sequūt̃ur culpant vel de
negligenti torpore circa ea que dei
que reipublice sunt. aut de dissimu-
latione vel inordinato timore
criminantur et, rident. **C**urrunt

Libri tertii de

tanq̃ asinus indomit⁹ in omne pre
cipitum relinquente eos in manu
filij sui deo irato q̃ supbis resistit.
Monachus. ¶ Noui tales aliquñ
quales erāt opinoz symeon et leui
quoz a patre maledictus furoz qz
percinax et indignatio quia dura.
Sed quo pacto veri zeli cognitio
prestabitur audire desidero. ¶ Vo
lucer. ¶ Iterum zelū eleuate pprie
qz descripsit qui dixit illum. Come
dit zelus dom⁹ dei q̃ scādala q̃ vi
det in ecclia tollere vult si p̃t. Et nō
potest tolerat et gemit. vulgata ve
ro regula habet. Illud possumus
quod de iure possum⁹ vbi nouēim⁹
plurimū interesse in eo qui zelat si
fungit auctoritate iudiciaria. aut si
caret illa. vtrobiqz tñ obseruanda
lex illa. Iuste quod iustū est exequi
ris. ¶ **Monachus.** ¶ Vel em sepa
sup his sermo fieret. et primo de ze
lo fungentiū publica potestate.
Volucer. ¶ Fiat ita q̃ quot insidijs
exposit⁹ est iste zelus accipe. Insidi
atur impotentia ppter quā iubet sa
piens. Noli velle fieri iudex nisi vir
tute valeas erumpere iniquitates.
Judex itaqz quid aliud agit profe
rens sententiā cui⁹ executionis non
habet facultatē nisi iustitiā exponē
vel otēptui vel discrimini? Insidi
atur ignorantia eoz que status re
quirat esse cognoscenda. hoc in pre
latis plurimis respectu legis euan
gelice. hoc in seculi iudicib⁹ quo ad
ciues cōstitutiones inuenim⁹. qual
es eē damnabiles mechanici mon

cōsolatione theologie

strant inter quos non recipiūt nisi q̃
in arte sua peritus est. Turbat etiā
in aliquib⁹ litteratis hunc zelū de
fectus expientie qui circūspicere fa
cit omnia vt tandem eligat nedum
id quod de se licet. sed quod expe
dit id est qd expedite fit. attēta cir
cūstantiaz qualitate. Turbat alios
inconstantia psecutionis eoz que
bene precōsiliata. conclusa. incepta
qz sunt quos vel ira suboziens vel
human⁹ timor infortunij contra se
vl affines deijcit a cathedra iudicij
Quo cōtra p̃tinacius obfirmant
alij in male preconiliatis et ceptis
fatuo quodā pudore victi ne vinci
videant exemplo militum quos in
certam vltro mortem viciōsus fuge
pudor impellit. ¶ **Quid** existimes p̃
terea de consiliarijs mendacib⁹ q̃ cor
ruptis a quoz seductiōe vix aliq̃s
in potētatu cōstituit⁹ secur⁹ est. **Quid**
de notarijs et p̃motorib⁹ sed rege
rit culpa in eos qui tales eligunt
nec corrigunt. qui sola insuper sibi
placencia vici volunt qualis erat
Achab. verū est quippe illud sapien
tis **Princeps** qui libenter audit ver
ba mendacij omnes ministros ha
bet impios. ¶ **Efficacissimū** insuper
corruptiū zeli boni q̃ debiti notat
scriptura cum experientia esse mune
rum receptionem a manu lingua
vel obsequio. vnde sequit⁹ acceptio
psonarū simili pro reatu damnas
vnum. absolvens altez que omnia
phibuisse legit cognat⁹ moysi duz
eidē optime policie formā d̃scribēt

Prosa scda.

Sunt qui se sufficienter existimant re-
publicam regere si constitutionum one-
ra multiplicauerint. Si sententias pe-
nales ut excommunicationes fulminaue-
rint. maneat aut ipsi negligentes si-
miles facti pedagogis reprobis qui
negligentiam suam et ignauiam
purgare se putant si pueris suis
comminationes crebras indixerint
si verberibus eosdem affecerint. Inue-
nies alios suis ita constitutionibus po-
sitiuis inherentes. ut nullam epikeie
virtutem admittere velint sciunt aut
possint apud quos summum ius sepe
summa iniustitia fit. Alii passim hac
epikeie vel equitatis regula sic ab-
utuntur quod nihil in legibus. nihil in cons-
titutionibus et regulis suis manet sta-
bile. cum tamen precipuum cuiuslibet poli-
cie etiam in monasteriis regimen ex
rationabili legum suarum stabilitate re-
sultet. Amplius quid de pueris sancta
doloris moribus censendum est ex quo
bus redditus contempnibilis tam vita
quam auctoritas regitua. unde conse-
quenter inobedientia subditorum pro-
uenit. iuste propterea. ut in eo domini pu-
niantur in quo delinquant. Adam in
exemplo est cui in deum peccanti fa-
cta sunt omnia prius subdita rebel-
lia simul et aduersa. ita etiam ut caro
propria. Quid quod aliquando peccata subdi-
torum redundant in presidentes. nec
mirum dum consortes sunt in malicia
omittendo vel omittendo. sicut Ihe-
ly legimus ad filios. Illud vero ma-
gis stupendum exempli gratia in Moyse
qui rector virtuosissimus extitit cuius

xxxij

hec verba sunt. Nec miranda ait in-
dignatio in populum cum mihi quoque
iratus dominus propter vos dixit. Nec
tu ingredieris illuc. non dubium in
terram promissionis. Monachus
Durus est hic sermo pro regentibus
voluer. durus fateor adeo quod be-
atos predicare compellor illos qui
solitudine sua contenti sunt quales
papa Gregorius suspirauit habentes
hanc a deo gratiam quod absolu-
ti sunt a vinculis publici regiminis
Preconium itaque suum canamus placet.

Secundum metrum tercium

Dactylicum archilogicum

ceramecum. ut illud

Puro claustrum lumine phebum

Monacha claustrum vita recludens
Semet septis mortua mundo
Cui regimen ferre recusat
Pompasque suas deserit omnes
Animum superans imperiosa
Regnat. celleda conditur antro
Regio fit ei mansio celi
Nil sibi vane gloria laudis
Nil fallacis gratia fame
Barrula palrans lubrica nec spes
Complacet horret ferre tumultus
Trepidusque metus anxia vota
Qualia medicis urbibus errant
Namque assiduus turbine vasto
Ceditur curis publica vita
Que presumit debilis in se
Homines proprio ponere dorso

Libri tertii de

Quorū nugas crimina fraudes
Lites rabidas vulnere mortes
Anxius portat calculus arda
Dandus superest cum ratione
Quid tantis iuuat vltro periculis
Subdere vitā mox perituram
Scrupulos qz pati iugiter acres
Intro vermez cor lacerantem
Ludicra vana qz quanta recrescāt
Quot crudelia turpia feda
Haurit sensus discolor extra
Unde cor vrit zelus amarus
Vel dolor asper dira vel ira
Siue libido sordibus opplens
Nonne fenestras claudere mortis
Prestat et vti sensibus imis
Felica cernere mente pudica
Quā non turbat seua remordens
Extera populi cura recepta
Fera mors sibi sit ianua vite
Sua spes Jhs est viuut in illo
De sanctorum quos coluisse
Meminit meritis et prece fidoit

Prosa tertia tertij libri

Monachus

Quod volucer ne dū claustra
lem vitā extollis sis iniurio
sus reipublice que periret
vtiqz sine rectoribz. Sed neqz carz
ista vita suis periculis suis qz tem/
ptationibz tāto maioribz quāto col/
luctatō crebrior aduersus pncipes
tenebrarū mundi hui⁹ habēda sibi
est et plus qz humana. Deniqz scit
damnationē serui pigri qz talentū su/
bi creditū abscondit in sudario po

cōsolatione theologie

nit qz lucernā sub modio. nā sapien/
tia abscondita et thesaurus inuisus
qz utilitas in vtriusqz. Mandauit qz
de⁹ vnicuiqz de primo suo quē pe/
reuntē qz nō saluat dū pōt occidit.
Volucer. **H**ic est crede m laqus
magn⁹ quo solet zelus improbus
seducere plurimos vt ambulent in
magnis et alienis a se. nō fm sciaz.
magna quippe sibi videt omis pre/
sumptio. Qua super re multū diu qz
noster aduena secū qsiuit theologi/
am qz cōsuluit. **M**onach⁹. **I**deo
audire cupio qualiter hec zeli dece/
ptio agnoscenda declināda qz sit
ab illis quos nōduz administratio
publica ligatos detinuit. imo qz qz
hiz religio ne mudo⁹ eos p hāc sedu/
ctionē resorbeat quales inuenti sūt
aliqui eo damnabiliores quo p mā
fidē irritā fecerūt. Patiunt alij nō
pauci noxias inquietudines sūmur/
murantes qz dona sua nequeunt in
alios transfundere docendo consu/
lendo monendo dirigēdo iuxta da/
tam sibi scientiam. moleste ferentes
ociū suū quasi dicerent. vt qd p di/
tio hec. qz nō habēt qz doceat eos
iter rectū. quis cōstituat me doctore
sup eos vel ad eos? **V**olucer.
Est vt dicis in quibusdā qz vtinam
docerent se pmit⁹ ad sobrietatē sa/
pere qui aliorū fieri doctores tāta
auaritate desiderant vt agnoscerēt
qua ratione zelus suus moderād⁹
est et quibz terminis coercendus.
Monachus. **E**xpediit ne
quasdam super hac re dari regu

Prosa tertia

las breues et solidas. **N**oluer
Expedi accipe. et in primis certū ha
beto qd p̄tate regitiuā in eccl̄astica
gerarchia si sup̄ior nō imponit et iu
bet eā nemo laudabilē et tute susci
pit vel exercet. **T**alis nimis se glo
rificat et ingerit nō vocatus a deo
tanq̄ **N**aron. **P**rimū qd locū veni
ens ad nuptias impudenter antici
pat descensur cū rubore. auditur
etiam qd te constituit iudicē sup̄ nos?
Itaqz sarcinā hāc si nemo imponit
dicē **A**ugl. vacandū ē ocio q̄ren/
de veritatis. adde. vel studio pp̄rie
salut. **N**eqz em̄ de? indiget auxilio
nr̄o p̄ salute alioz vt secū labore/
m? nō vocati **A**mpli. p̄tatez regi
tiuā nō cōsequit aliq̄s ex solo titulo
scientie vel eruditionis vel caritat.
imo nec ex p̄ceptione licentie m̄grā
lis in theologica facultate que licē
tia non obligat se suscipientem sed
idoneitatem eius monstrat. **P**ro/
inde p̄tatez hanc regitiuā si sup̄ior
legitim? sit de? sit hō. iubet et impo
nit optz recipe qm̄ post auditas re
cusationis causas vt in Moyse fuit
et **J**eremia sup̄ior p̄stat in senten
tia. **R**efutante em̄ qd excusaret ab
inobedientia nisi pp̄riū forte iudiciū
quo sibi videt indign? tali missione
Sed sup̄iori subijcē ouenit nedum
pp̄rie voluntatis affectū sed etiā in
tellect? sui iudiciū. **A**lio qn. pusillan
mitas ista specie humilitatis se pal
lians arrogātia dicēda est eo picu
losior quo sibi videt humilior et q̄
sensū suū p̄ferre non dubitat sensui
iudicio qd sup̄ior. **S**ubinde p̄tatez

xxlii

regitiuā p̄t aliquē vel petē vel appe
tere hō sibi bñ cōsciū qd nō p̄esse h̄
p̄desse vult scit et pōt t̄mmodo ca
ueat ne mentiat vt sepe sit iniq̄tas
sibi. **A**rbitor hoc intēdebat ap̄lus
Qui episcopatū inq̄t desiderat bo
nū opus desiderat. **S**z vt iniq̄tatē
absceret subiūxit. **O**portet at̄ cpm̄
esse sine crimine &c. **E**cce **I**saías dñō
q̄renti quē mitteret r̄ndit. **E**cce ego
mitto me. vez se iam argenti calcu
lo purgatū agnoueat. **P**otēat hec
ptas tui? appeti qm̄ p̄ores ad mar
tiriu qd p̄fidebant ip̄i trahēbant. ho
die vō suspecta nimis hec appetitio
ne gignat eā nō zel? aia? h̄ v̄ p̄sū/
ptio vel inanis gl̄ia. vel ambitio. v̄
inertia q̄rens in ocio laute viuē. v̄
cupiditas ditare querens carnē et
sanguinē. aut demū inexperience po
testatis hui? regitiue dās audaciā
de virib? pp̄rijs. sibi qd blādiens qd
efficaci? ceteris euellēt qd destruerz
p̄deret et dissiparet et edificaret et
plantaret. **E**xpt? vō longe videbit
aliē et metuet. videbit qd pueri. dif
ficile corrigunt. et stultoꝝ infinit? ē
numerus. videbit opa dei qd nemo
possit corrigē quē ille despexit. **V**i
debit qd de p̄meditatis secum et di
ctis tūc faciā hoc tūc faciā illud. si
et qd postmodū. neqz hoc neqz illud
Videbit se longe fieri et cōfūdi ab
expectatione sua et velut a torren
te rapido alioꝝū ac rat? erat trahi
Aniaduēter deniqz aliquāto facili?
eē speculātē i cella vel studio descri
bē sibi pulcrū boni regim̄is modū
in re publica qd exequēdo p̄dicare

Libri tertii de

Monach^o. **Q**uid de hoib^{us} cēles
nre etatis qrentib^{us} expectatōes ad
bñficia quib^{us} ānexa est alioz cura
Pro quib^{us} vel adipiscendis vel re/
tinēdis se litib^{us} inuoluūt sūptib^{us} qz
cōsumūt. **V**oluer^{unt} **V**iderint ipi
qualis sua sit intētio et quē sibi finē
pncipali^{ter} cōstituunt. **P**ōt itaqz fieri
vt idone^{us} aliq^{ui}s seruire deo in regi/
gimine publico qrat. illud intēdēs
ex cōt^{ra}. et tanqz secūdarie sustētatiō
nē vite pprie sufficientē habē. qtin^{us}
absqz mēdicitate vel impzportitiōa
to sibi latē seruiat in hoc statu libe/
riori quiete dō. **N**ec est leuiter h im/
putandū symoniacē puitati. **S**icut
nec dū frequētantur in ecclesijs ho/
re canōnice ad recipiēdū distributi/
ones quotidianas et solitas. **N**ut
dū vicari^{us} deseruit vni cure suscipi/
ens inde stipendiū. **D**ign^{us} est opari^{us}
mercede et cibo suo. **D**icā āpli^{us}
Sic pfitet^{ur} aliq^{ui}s vitā claustralē rō/
nabili^{ter} intendēs illic sufficientē sustē/
tari. alioqñ nō intratur^{us}. neqz tñ sy/
moniac^{us} est dū intētio pncipalis ē
seruire deo et sustētatio vite est ad
illū finē et sub illo. vbi āt vnū ppter
aliud. iā nō duo s^{ed} vnū sē. **M**ona/
ch^{us} **A**ppares loq^{ui} fauorabiliter i
excusationē symoniacē quā tāta seue/
ritate decreta dānāt. quā ampliāre
ita nitunt^{ur} aliq^{ui} q pene nihil apud
ecclesiasticos inueniret^{ur} si vez^{us} sentiret^{ur}
a symonia nō infectū. **S**z hoc intel/
rim omisso cū multis q magis scho/
lastice tractāda sūt. pñce qd cepisti
de zeli moderatōne p patientiā re

cōsolatione theologie

spēctū fraterne correctōis. **V**olu/
cer. **C**orrectio fraterna cū sit op^{us}
elemosine spūalis datū sub affirma/
tiuo pcepto. **S**i peccauerit in te fra/
ter tuus x. **E**p quidē obligat sed
nō p sp. **O**mittēda qppe est dū p/
babilē apparet q fieret vel frustra
vel in deterioratōez corrigēdis hoc
āt p babilē estimat^{ur} de peccatib^{us} ex
malicia et cōsuetudine puerfa. nō ex
ignoratiā. **N**ec^{us} in correctiōe iudi/
ciaria vbi pōt cōtēni scādālū illi^{us} qui
puniri debet. qz fit p salute nedū il/
li^{us}. s^{ed} toti^{us} reipublice. et vt punitio
scelēis cedat alijs in exemplū. **P**ōt
insup hec omitti correctio dū pba/
bilē appaet q peccās alio mō p se
vel altez corriget^{ur}. **S**ic em̄ famelic^{us}
nō ē de necessitate pascēd^{us} a petro
etiā diuite si verisimiliter immincat
mod^{us} q sustētāt^{ur} p se vel aliū non
pibit. **Q**ua sup re nēo d^{icitur} sibi fabri/
care leuē scrupulos tanqz de neces/
sitate pcepti. sicut nec in alijs pluri/
mis q vel ptergredi vel agi pñt in/
fra tēminos diuine iussionis. **A**tten/
to pterea q temerariū frequē cēt
et vsurpatū iudiciū corrigē fratres
qī criminalit^{er} opantē vbi pōt occur/
rere multiplex excusatiōis loc^{us} vel
rōne fragilitatis pprie vt in pueris
et puellis et rusticanis. vel qz doctri/
nis et virtutib^{us} aliūde pollent a q/
b^{us} eos declinare nec se corrigē nō
ē leuē psumēdū. **R**ursus attēdē d^{icitur}
ista correctio ne pēgrediat^{ur} vllaten^{us}
ordinē gerarchicū q infēioēs redou/
ci hñt. ad deū p supioēs ec vbi vñ i

Prosa prima

superioribus vel inertia vel lata culpa
non inde publica potestate usurpet
aliquis. neque in predicatione neque in
sacramentorum ministracione neque in
superiorum coram subditis satirica repre-
hensione que non edificacionem morum
sed indignacionem causat et creptum
Est autem specialiter aliquod obseruandum
circa eos quorum confessiones audiunt
ut extra neque publice neque priuate
arguant inde. imo neque laudent ne
aperiat via suspente reuelacionis in
vitupato. vel fictionis aut inanis
gloriatōis in laudato. vel diffama-
tionis per indirectum in confitentibus non
laudatis. **Monachus** Difficile
certe iugum per presbiteribus in utroque
foro quod sic obligantur corrigere sic
se gerere quasi penitent in confessione
nil audissent. Sed ad ulteriores per-
gens dic quali moderacione sit exer-
cenda talis correctio. **Voluer**
Atque non cum impio. non cum austerita-
te. et minime cum contumelia vel impro-
perio. **Meditari** cum in ore contumelie
correctio. sit exemplo pauli cum omni
humilitate lachrymis et mansuetu-
dine. Neque formidandum est hic ne ni-
mia seruet humilitas ubi nulla est que
frangi timeat regendi auctoritas
Quid quod in multis dissimulanda sunt
peccata vel iuniorum ne possint verecundiam
vel seniorum ne pessiment per impati-
entiam? Incepit autem non sunt presentibus in publi-
co. sed nec eis delirantibus est plausibili-
ter assentiendum Modestum silentium cum
facie subtristi satis erit per sua corre-
ptionem et nostra ne peccemus cautionem.
Porro si peccata talia sunt que doctrinam

xxiij

christiane religionis inficiant publice cum
scandalo pusilloque silentium soluendum
est. et tota libertate contradicendum
aut pertinere ad superiorem deferendum.
Qui si optum sit in superioribus et inferiori-
bus tantum succreuisse penitentiam etiam in
his que fidei sunt propter deperuationem intel-
lectus ex inordinato timore cuiusque
potentioris erratis alios quod trahen-
tis hostilitas istos fauoribus ad-
que nec piti sanum consilium nec iudices
rectum iudicium libere dabunt. dissimu-
labunt potius aut in veritatis subuer-
sione impudentes ibunt. hoc casu si de-
fensio catholice veritatis exponen-
da sit in publico per personas puatas
videtur ambiguum. quoniam vno loco iubet
dominus. **Esto fidelis usque ad mortem.** et
laudas que per lege dei sui certauit us-
que ad mortem. Et a debis impiorum non
timuit exemplo Jobis baptiste. **Alio lo-**
co vox christi est. **Nolite sanctum dare**
canibus. neque profligatis margaritas
ante porcos **Qui** ratio continuo sub
iuncta est ne deas lacere et verbum dei
oculceat. **Monachus** **Qua** vereor
o voluer ne tangat hec consideratio
pigrum nostrum sua persecutio in causa fi-
dei nunc coram ordinario iudice. nunc
in presentia sacri consilii. nam quod inde pue-
nit audis. quod dicis. quod agis. **Vo-**
luer **Nolo** fiat tibi modum ratio. lati-
ore hac in re iterum sermonem habitu-
r seorsum. Etenim qua fronte de sacro
consilio suspicionem de principiorum mora-
lium veritate dubitatorum de pressu iu-
diciario offensionem conceperis. Sed ac-
cipito opendiosum in premissis docu-
mentum absolutos a publicis respiciens

Libri tertii de

Tercium metrum tertium

Qua sorte vocat te de' hanc tu
Contentus agas. nec hianti
Teles animo noua vota.

Que sunt aliena relinque
Tractent quibus est data cura
Non te nociuis preme gratis
Sis sufficiens tibi queso
Nec te coquat alterius foris

In se retinet status omnis
Quicquid miser graue durum
Quod scire status nequit alter
Experta feres leuiore
Nota quod magis ope fesus

Febrem patiens modo dextrum
Mutat latus huc modo leuū
Nunc ventre cubat/mō dorso
Hinc pace caret. quia secum
Fert intro malum suus omnis
Idcirco locus grauis angit
Se corrigat et parit intra
Pacem sibi det quod quietem
Qua non aliter potietur
Gratum referas domino cor
Qui dona debet sat abunde
Itaris eis sine culpa
Sic proderis omnibus apte

Prosa quarta tertii

Monachus

Qua ratione fiet o volucer
ut solitari' omnib' pficiat?
Volucer **M**inimz bñ viuē
do. An ignoras quod omne peccatum
offendit nedū deū sed omnē impe
rio suo subditā creaturā? q idcirco

cōsolatione theologie

armat et pugnat extra insensato s.
Nocet p̄terea nedū peccāti sed toti
hōim omunitati que est velut vniūz
corp' tanqz acies ordinata cui' nō
p̄t sine lesiua debilitatiōe quātula
cūqz pars vel mortificari vel eripi
qualit̄ sit ex p̄cō cuiuscūqz. **H**inc
ppende virtutē vni' multo magis
omib' pficere. vñ sumpsit ortū psal
miste verbū. **P**articeps ego sū oīm
timentū te et custodientū mādata
tua. **N**is insup scire quantū segre/
gar' et orans sit vtilis. moysen orā
tē in mōte dū pugnaret israel inspi
cito. **D**eniqz q̄s nesciat vicia effica
ci' orōne qz porōne vinci? **S**olita/
rius vero liberi' orat qz occupat'.
Tolle orōes timentū deū. qd p̄de
rit. obsecro labor fatigantiū se. vel
predicādo vel monēdo vel corrigē
do. qñ medicos etiā monet sapiēs
orare vt opa dirigat sua de'. **P**en/
set ergo solitari' quātū. p̄t corrigē
delinquētes absens et tacens si bñ
vixerit et orauerit. talit̄ em̄ et nō ali
ter sibi datū est tollere scandala ab
eccīa si crebro ingemuerit iuxta visi
onē ezechielis de habētibus signū
thau in frontib' suis. **P**enset q̄ntuz
difficultatis habz exterior c̄ correctō.
quantum solícite turbationis. puto
gaudebit eligere partē marie sedē/
tis. non marthe ministrant. deseret
querelā ouerse ad marthā qz nō so
licitū. nō turbatū erga plurima reli
querit eū **I**hs. **I**taqz si corp' p̄p̄iū
et vnicū vix aliq̄s sufficit obediens
reddere suo spiritui quotidianis

Prosa **114**

inreparationib' continue monēs illud
et castigans quid censendū putas
de tot corporib' tot capitib' tot spi-
ritib' alienis nec diuinitis? **S**perat
aliq's se correcturū hos et illos ver-
bo suo. dicat sibi p'imit'. se q' corri-
gat si valet. et dū non poterit humi-
li' sapiat. **N**ec si recogitauerit acri-
ter secū solitari' gratias aget deo
q' nō imposuit hōies super caput
suū. miserebit' q' cōstitutis in publi-
ca ptate. nō indignabit'. non emula-
bit'. **A**ttēdet quid dñs ad **J**ob dixe-
rit. **S**i habes brachiū sicut deus. et
si voce simili sonas. disperge super
bos in furore tuo et respiciēs oēm
arrogantē humilia. vbi docet apte
opus hoc solius dei esse. **H**inc per
psalmistā iubet **N**eq' zelaueris fa-
cientes iniquitatē **Q**uia nec imitan-
di sunt tales nec spreto diuinit' insti-
tuto ordine corripiēdi **Q**ueris excr-
cere zelū o'tra p'ccōres. queris eos
de terra perdere dabo tibi antidō-
tū sine verboz' strepitu. sine virga.
sine carcere. sine flagellis aut vul-
nere. sine tuo periculo. **B**ene viue
tibi et p' alijs orans. ipos tolera et
gema. nihil aliud tibi ccessū est. **S**z
inde gaudeas. qm' alleviat' graui
fasce. cur aliene misceberis rixe. cur
alienū iudicabis seruū. cur talento
vis vti in nō tibi ccessos vsus qd
palam est abuti? **M**emineris illius q
pecunias alijs partiēdas recipere
noluit cauens sibi tam ab inani glo-
ria q' a periculo distributōis vt fit
inique ab ingratitudine et remur

xxx

muratione recipientiū et nō recipiē-
tiū ab sui o'ij deniq' detrimento
Monach' **S**uades salubriter pa-
tientia in zeli moderatione suscipiē-
dā vnde surgit solatoria. quies
multa. presertiz his q's susceptū nō
ligat officiū. **A**ddēs vellem aliqua
super eadez pacientie virtute. **E**t in
p'mis cur dictū est. patientia aut op'
p'fectum habet **V**oluer' **S**cis
p'fectionē. hominis in dei dilectōne
sup omnia et ppter se constitui. **I**deo
finis legis dilectio **P**orro q's nesci-
at veram dilectionē nō in p'speris
s' aduersis inspicit. **A**dversitas nem-
pe sola p'batriz est siquis in p'speri-
tate ver' amator sit **V**enit ad te de-
us cū auro et argento. cū sanitate
cū honorificentia. cū quiete a tem-
ptationibus intus et foris. recipis
eū. laudas. grās agis. dubiū mihi
est si munera dei non deum diligis
Itaq' qui deū vel amat vel in co-
sperat pro o'modo temporali. tolle
o'modū desperabit et oderit. venit
deus in comitatib' his omnibus.
sed cū pauperie. egritudine. tribula-
tione. si p'stas in amore. si in grārū
actione modo opus amicicie p'fe-
ctū ostendis ad deū qm' nec dolore
nec inopia pressus discedis ab eius
amore. **N**eq' em' dolere viciū est.
sed ppter dolorē nihil viciosū omit-
tere laus est egregia. **S**unt apud
p'hiaz vere splendide q' suasiones
ad patientiā. hec vult animū redde-
re sui opotem liberū q' vicia repro-
bat. laudat q' virtutes. oñdit omē

Libri tertij de

peccatū facienti penā esse. omīs at
virt^{us} magnū sui premiū est. Addit
malos esse impotētes nec adipisci
quod cupiūt. Boni vero desideriorū
suorū quib^{us} appetūt sumū bonū cō
potes sūt. Nā participatiōe diuinita
tis dij sūt. Docet rursus fortunaz
omnē bonā esse. et q^{uod} sepe plus ad/
uersa q^{uam} p^{ro}spera p^{ro}dest. Deniq^{ue} nul
la p^{oss}ūt in istis inferiorib^{us} mutabilib^{us}
et caducis bonis atq^{ue} fortuitis in/
ueniri vel hauriri felicitas q^{uod} suffici
entiā q^{uod} potentiā que reuerentiā ce/
lebritatē letitiā stabiliter veras do
net. Speciosa quidē sūt ista ait boe
ti^{us} ad p^{ro}biaz tū tū cū audiunt oble
dāt. sed miseris malorū altior sen
sus est. Ostendenda fuit p^{er} theolo
giā altior felicitas. quā petē. et infe
licitas omnino pessima. quā refugē
deberem^{us}. in cui^{us} respectu p^{ro}ntē mor
tē nō esse timendā astrueret. Nolite
timere ait eos q^{ui} corp^{us} occidūt. s^{ed} eū
q^{ui} p^{ro}pter aīaz et corp^{us} mittere in gehē
nā ignis. Cū enī triplex sit malorū
pena. q^{uod} daz o^{mn}tracta. q^{uod} daz inflicta.
q^{uod} daz p^{ro}missa. Primā plurimi nihil
pendūt nec aduertunt quā p^{ro}bīa tū
recte p^{ro}bat magnā esse. q^{uod} p^{ro}uat ani
mā magno virtutis bono. tollens
ab eo modū spēs et ordinē. Inflicta
pena q^{uod} sensū doloris infert p^{ro}exti
mescit et fugiē. Tertiā ut p^{ro}mā nō
attendūt p^{ro}ccōres dū in penā p^{ro}orū
p^{ro}ccōz permittunt iusto dei iudicio
ad alia et alia crebro labi. Theolo
gia vero xpīanorū p^{ro}bīe doctrinas
si recte si vere sūt si salutares appro

cōsolatione theologie

bat vtēs eis iure suo et catholicas
reddens si tenebrosiores sūt illumi
nat. Si noxijs errorib^{us} mixte sūt se/
parat p^{re}ciosū a vili. illud retinens
aliud exterminās. q^{uoniam} nihil inq^{ui}na/
tū. nihil sordidū. nihil falsū vel no/
xiū secū intrat. nō sistit in cōsiderati
one sola mutabilitatis rēz infra la
bētū in variabilitate sortis hūane
In imp^{er}fectione fallaci eorū cōmū
que mundo^{rum} inferior ostentat. q^{uod} sunt
diuitie. opes. dignitates. regna. glo
ria. voluptates. q^{uod} frequēt^{er} recidūt
in o^{mn}traria. Erigit se cōfestim altius
respiciēs verā beatitudinis formā
nō simulacrū quoddā vel idolū be
atitudinis quale stoyci ponere visi
sūt in honesto q^{uod} sui ip^{si} premiū ē.
p^{ro} cui^{us} obseruatione mors volunta
ria etiā p^{ro}p^{ri}a manu (sicut egit Ca
tho) p^{ro}m eos queri p^{oss}ūt quā eē viam
breuē et expeditā sed mendacit^{er} dix
erūt ad lib^{er}atē. Sileo de porcinis
volup^{er}atib^{us} epicuri. Sed neq^{ue} p^{ro}mi
boni sola cōtemplatio qualē lo
cut^{us} est Aristot^{elis}. beatitudo dici p^{oss}ūt.
sublimiorē et eternā dat theologia
In cui^{us} aspectu monstrat momēta/
neū et breue hoc tribulationis. sup^{er}
modū immensū glorie pond^{us} opari
in nobis. cōtemplatib^{us} nō ea que vi
dent^{ur} s^{ed} q^{uod} nō vident^{ur}. Ostēdit ex ad/
uerso miserā inestimabilē fine cari
turā qualē null^{us} philosophantiū cō
cepisse visus ē. Quid at^{que} grauitatis
habere censebit^{ur} pena t^{em}p^{or}alis quan
talibet eterne vite et mort^{is} collata
min^{us} certe q^{uam} iā^{que} leuis virge ad sup

pliciū capitale vitandū et regnū cō
sequendū. **E**cce pponat vtrūq; pu/
erulo qrat qd eligere duob; mortē
pati vel virgam. nō dubiū qn vga
Ozabit etiā flens si neget ei. timēs
et horrēs ppositū sibi e diuerso vel
suspendiū vel incendiū. **H**inc pue/
ros dū flagellant et clamāt ridere
solem tenentes puto illā sapientis
sententiā. virga cū cedis et aiaz ei?
ab inferno libēabis. **N**os vō grā/
diusculi pueri gemim; exandescim;
murmuram; ad modicū dei flagel/
lū. **I**llud q; p impatiētiā rumpim;
vt possum;. qī nō ab inferno similiē
liberare nos qrat pater nr de? **T**ri/
bularis qd puras tibi theologia
suasura sit? **S**erui deo. sanctos q; su
os et sanctas honora. psp̄eraberis
in seculo delicis diuitijs. pace glo/
ria frueris ad votū. **S**ic videlicet
docebit sapiens. **F**ili accedens ad
seruiturē dei prepara aiaz tuaz ad
temptationē. **S**ic ap̄lus **O**m̄es qui
pie volūt viuere in xp̄o psecutionē
patient. **S**ic xp̄s dicens. **I**n me pa
cē. in mūdo pressuraz habebit. **S**ic
sancti sancteq; om̄es exemplo mon
strarūt. **E**xpectandū ita est. preparā
d; anim; ad tribulatōnez q nobis
vtrq; talis fiet q̄lis anim; erit vten
tis. **D**emeruim; millesies mortē et in/
ferni mortē eruet nos si volum; tri
bulatio. **S**i nolum; puniet nos bis
in id ip̄m. **I**taq; om̄ino impossibile
est nō flagellari. vel hic ad peniten
tiā. vel in futuro ad exterminationē
Respiciam; sp̄ ad dñm flagellantē

No p̄rez miaz corrigentē. **S**i vere
nō vane. nō simulatorie. nō velut in
sōnio xp̄iani dicimur et sum;. **N**eq;
ei venire p̄t aliunde t̄bulatio. tenet
q̄ppe ligatū leonē infernalē ne furī/
at quatū veller. nō ille s; detinēs eū
rogand; ē. nō aduersari; quis ali?
sic hō sit bestia sit ignis sit aqua tī/
mēd; ē. timeat moderās illa deus
Et hinc oriet magna securitas **N**o
lo dicat hic aliq; nō tēptabo dñm
aduersus illa q naturalis fert actō
Liberrim; em̄ nature red̄tor est de?
vtens illa put libet ad salutē elcōp;
ad comoditates se diligentū q̄les
enumerate sūt a p̄phis et sanctis di
ligenter. **E**rudit p flagella purgat
et medet. doctrinas in sc̄pturis mul
tiplicat qd p̄phe qd boeti; qd cice
ro cū ceteris insinuant. **C**ōpellit in/
trare vocatos ad nuptias lacerās
alteri; tunicā. illi; crus frangēs. hu
ic oculū cruēs. aliū mancū reddēs.
sepit vias malas spinis ne q̄s abu
let p eas in interitū. **T**ribularis et
tēptaris. **I**sta cōis est sors om̄iū
viuentiū. **N**ō q̄ppe nascit ad labo
rē. si demēuisti te equo animo id fē
re equū est. si tibi bñ d̄sci; es gaude
q; maior te merces manet. **Q**uid p̄
terea q absq; tēptatōib; nullo pa
cto p̄svita ducit q milicia ē. tolēa
quā habes q; dū deerit cert; esto.
succedet altera tibi fortassis asp̄ior
Crede non eiecit hōiez de? ab orto
voluptatis vt hic nouaz cōstitueret
s; in labore viueret et erumna. **A**u/
fers ais mihi pacem. m̄i gloriā. mihi

Libri quarti de

diuitias. mihi felicitatē nō aufero.
S inuito monstrās viā. qz p pressu
raz mūdi par. p infamiaz gloria ⁊
p inopiaz diuitie. p luctū et miserā
beatitudo (qđ ē omne bonū) opa
rant. Ad extremū p pñti die et re
quaz agim⁹. Sol enī declinior silen
tiū suadet carmen accipe

Quartum metę tertij.

Inter coeuos Job vir honestior
Multa refulgens prole beator
Simpler tremiscens te de⁹ optime
Rectus fidelis criminis inscius
Pentes eoas exuperans nimis
Gazais et amplo velligero grege
Bobus camelis atq; laboribus
Aptis asellis plurima turba qz
Seruire debens magnifice fuit
Talem flagellis expetijt sathan
Temptare duris non aliter valet
Vti malignis viribus vsipiam
Ni det suprem⁹ fas dñs sibi
Laris habenis hinc furiosior
Tradit ruine pñus omnia
Septena proles dum bibit ac edit
Tres et sorores obruit hos dom⁹
Cōuulsa venti turbine funditus
Job vero viua rupe manentior
Ferri recocti robore durior
Spes cui⁹ alte fixa petre fuit
Supplex deo mox lumina dirigit
Brates rependens religiosius
Si que dedisti vix pereant ait
Fiat voluntas iure deus tua
Hinc edocemur cuncta per aspera
Ad quē misellos currere ouenit
Quis deprecandus nam de⁹ vnice

cōsolatione theologie

Sontes repurgat trux tribulatio
Ac innocentes roborat et pbat
Cuiusq; dicat mens bene subdita
Que omodasti si repetis pater
Gratus libenter restituo cape
Vis per latrones ense vel ignib⁹
Aufferre linquo gratius accipis
Sic forte. qz si pauperib⁹ darem
Si te vocantē non satis audio
Compelle vestes dilacerans trahere
Demū put vis dūmō sim tutus
Explicit terci⁹

Incipit liber quartus

Prosa prima

Monachus

Perieritis dieb⁹ locut⁹
es o volucer qđmo
dū pegrin⁹ noster suā
in theologia qrit cōso
lationē in omib⁹ q cir
cūstant eū tribulationib⁹ nūc p tuā
fidē edicito. nunqđ nō penitet eum
plurimoz q vel in frācia vel in ge/
nerali cōsilio gessisse meminit modo
circa cessionē ⁊ eiectionē cōtendētū
de papatu. Scribendo de ptate cō
ciliij modo circa causas fidei eā pre
sertim q detestat homicidia sine lei
gitima auctoritate ppetrata cū seq
lis suis. Que causa toti⁹ pene tur/
bationis inclitū frācie regnū discer
pentis vt aiūt seminariū fuit. qz
uis aliā dēt alij cupidinē effrenē domi
nandi vel vindictā expetendi nūqđ
nō aliquib⁹ saltē scrupulis sua cōsel